

PRACA SOCJALNA Z OSOBAMI STARSZYMI W ŚRODOWISKU LOKALNYM NA PRZYKŁADZIE REJONU OPIEKUNCZEGO „BARWINEK - BARANÓWEK” W KIELCACH

Tomasz Łysek

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach*

Streszczenie: W Polsce, podobnie jak w wielu innych krajach europejskich, mamy do czynienia z postępującym procesem starzenia się społeczeństwa. Problem nie omija również województwa świętokrzyskiego, w tym miasta Kielce. Obecnie 19,6% ludności Kielc, a więc niemal co piąty mieszkaniec miasta, ma więcej niż 65 lat. W związku z dużą skalą tego zjawiska oraz poważnymi konsekwencjami, jakie za sobą niesie, pomoc ludziom starszym stanowi znaczący obszar działania instytucji pomocy społecznej - Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Kielcach. W Rejonie Opiekunczym „Barwinek-Baranówek” do najczęściej udzielanych form pomocy osobom starszym należą: usługi opiekuńcze bądź specjalistyczne usługi opiekuńcze, obiady barowe, opał z dowozem, przyznanie miejsca pobytu w placówkach wsparcia dziennego, a także zasiłki finansowe. Dużą rolę odgrywa także praca socjalna na rzecz osób starszych, w zakres której wchodzi: przekazywanie informacji, udzielanie porad, aktywizacja, interwencja kryzysowa, terapia, rozwiązywanie konfliktów, mediacje, wsparcie psychologiczne, pomoc w załatwianiu spraw urzędowych, udzielanie wsparcia dla członków rodziny i opiekunów i wiele innych działań. Praca socjalna na rzecz seniorów polega także na podejmowaniu działań zmierzających do uruchomienia możliwości tkwiących w seniorach celu poprawy ich sytuacji.

Słowa kluczowe: gerontologia, starość, pomoc społeczna, praca socjalna.

Proces starzenia się ludności stanowi obecnie poważny problem w większości krajów na świecie. Wielu naukowców i badaczy uważa ten problem za najważniejsze zjawisko XXI wieku, wywierające duży wpływ na gospodarkę i zasady życia społecznego (Szukalski, 2009, s. 17).

W wymiarze jednostkowym starość wiąże się z wieloma negatywnymi zmianami w życiu, zarówno w sferze biologicznej, psychicznej, jak i społecznej oraz ekonomicznej. W okresie starości sprawność fizyczna i umysłowa organizmu ulega pogorszeniu, osłabieniu ulegają procesy psychiczne, pojawiają się liczne schorzenia, a towarzyszy temu często poczucie braku przydatności, samotność, obniżenie nastroju i stany depresyjne.

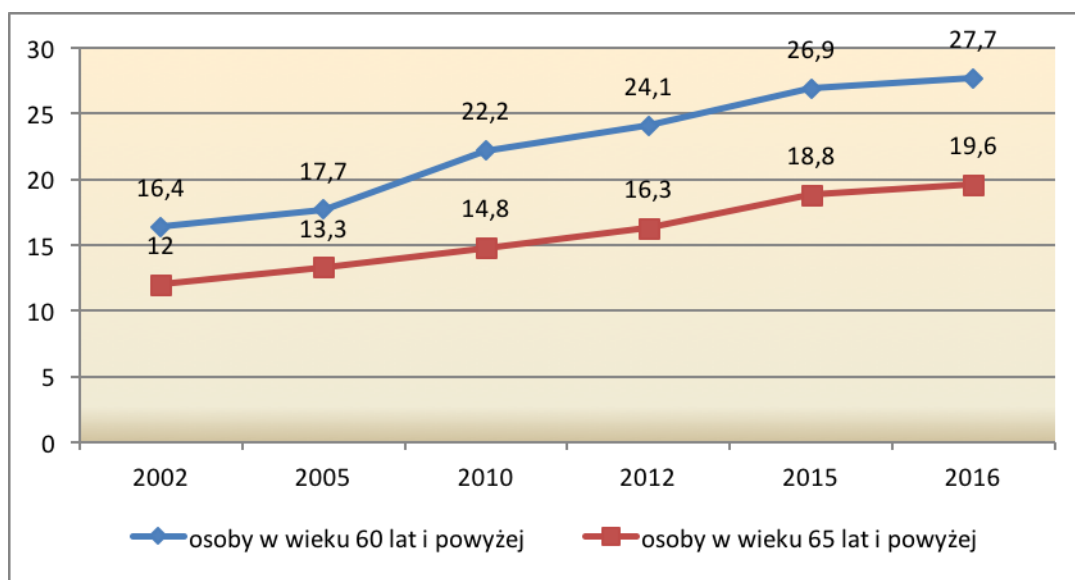
* tomfill@op.pl

Konsekwencje starości, zarówno w wymiarze społecznym, jak i indywidualnym, stawiają szczególne zadania przed polityką społeczną państwa. Jedno z priorytetowych zadań w tym obszarze stanowi zapewnienie osobom starszym pomocy w codziennym funkcjonowaniu i wsparcia psychologicznego. W każdej gminie w Polsce pomoc ludziom starszym zajmuje znaczący obszar pomocy społecznej.

Celem prezentowanego artykułu jest przybliżenie działań z zakresu pracy socjalnej z osobami starszymi, jakie są podejmowane przez pracowników Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Kielcach – Rejonu Opiekuńczego „Barwinek-Baranówek”.

W Polsce, podobnie jak w wielu innych krajach europejskich, mamy do czynienia z postępującym procesem starzenia się społeczeństwa. Zjawisko to ma wiele przyczyn, a jedną z najważniejszych stanowi kryzys demograficzny. Wyraża się on obniżaniem przyrostu naturalnego ludności oraz depresją urodzeniową, przejawiającą się spadkiem liczby urodzeń żywych. Zjawiska te wiążą się z niekorzystnymi zmianami we wzorcu płodności oraz w strukturze wieku kobiet w okresie prokreacyjnym (Hrynkiewicz, 2016, s. 16). Systematycznie zmniejsza się liczba zawieranych małżeństw, następuje obniżenie płodności kobiet, na co wpływ mają: rozwój nowoczesnej antykoncepcji, przedłużanie edukacji oraz kariery zawodowej kobiet, wzrost akceptacji społecznej dla bezdzietności (Krzyszowski, 2013, ss. 10-11). Według Waligórskiej i Witkowskiego (2016, ss. 64-65), nawet wprowadzenie programu Rodzina 500+ nie spowoduje zahamowania spadku liczby ludności, jedynie znacząco go spowolni.

Zjawisko starzenia się ludności dotyczy również miasta Kielce. Udział osób starszych w liczbie mieszkańców miasta od wielu lat systematycznie i wyraźnie wzrasta, co zobrazowano na wykresie 1.

Rysunek 1. Udział procentowy osób w wieku 60 lat i powyżej oraz w wieku 65 lat i powyżej w ogólnej liczbie ludności miasta Kielce w latach 2002-2016. Źródło: Opracowanie własne na podst.: Bank Danych Lokalnych. Główny Urząd Statystyczny. <https://bdl.stat.gov.pl>

O skali zjawiska starzenia się ludności miasta Kielce świadczy fakt, że obecnie 19,6% ludności, a więc niemal co piąty mieszkaniec miasta, ma więcej niż 65 lat. Wskaźnik ten dla Polski ogółem wynosi 16,4%, co dowodzi, że w Kielcach zjawisko starzenia się ludności ma większe nasilenie niż w Polsce ogółem. Spowodowane to jest niekorzystną sytuacją gospodarczą regionu, przestarzałymi technologiami przemysłowymi, stosunkowo dużym bezrobociem, zbyt małą liczbą podmiotów gospodarczych, szczególnie dużych i średnich, brakiem zainteresowania inwestorów krajowych i zagranicznych w sferze pozahandlowej. Wszystko to sprawia, że młodzi

ludzie nie widzą dla siebie perspektyw rozwojowych, wyjeżdżają do dużych miast lub za granicę. Efektem jest zmniejszająca się liczba ludności w wyniku ujemnego przyrostu naturalnego i ujemnego salda migracji oraz starzenie się ludności lokalnej (Kielce. Ambitne miasto liderów 2006, s. 18). Niestety zakłada się, że proces starzenia się ludności miasta będzie się nasilać. Nie bez znaczenia dla tego procesu jest zwiększająca się przeciętna długość życia ludzkiego. W województwie świętokrzyskim w 2016 roku wynosiła ona 82,1 lat dla kobiet i 73,7 lat dla mężczyzn (w Polsce 81,9 lat dla kobiet i 73,9 dla mężczyzn)¹.

Konsekwencje starzenia się społeczeństwa stanowią ogromne wyzwanie dla państwa i jego polityki społecznej. Jednym z priorytetowych zadań w tym zakresie jest niewątpliwie zapewnienie osobom starszym pomocy opiekuńczej, psychologicznej, socjalnej i każdej, jakiej potrzebują.

Na terenie miasta Kielce udzielaniem pomocy osobom starszym zajmuje się głównie Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Kielcach. W ramach jego struktury organizacyjnej działa 11 rejonów opiekuńczych, a każdemu z nich przypisany jest konkretny obszar miasta. Jednym z największych rejonów, zarówno pod względem liczby klientów, jak i pod względem obszaru, jest Rejon Opiekuńczy „Barwinek-Baranówek”, który obejmuje zasięgiem swego działania osiedla: Barwinek, Baranówek, Wietrzną, Kawetczyzną, Podhale, Ostrą Górkę, Bukówkę. Kadre Rejonu Opiekuńczego „Barwinek-Baranówek” stanowią: kierownik, z-ca kierownika, 12 pracowników socjalnych oraz 4 pracowników biurowych. Spośród pracowników socjalnych aż 5 zajmuje się niesieniem pomocy ludziom starszym i niepełnosprawnym, znaczną część podopiecznych rejonu stanowią bowiem ludzie starsi.

W 2017 roku z pomocy Rejonu Opiekuńczego „Barwinek-Baranówek” korzystało 822 środowisk, z czego 98 (11,9%) stanowiły osoby w wieku 65 i powyżej. W zdecydowanej większości osoby starsze korzystające z pomocy Rejonu „Barwinek-Baranówek” to osoby chore, niepełnosprawne, utrzymujące się z niewielkiej emerytury ZUS. Zazwyczaj są to wdowy lub wdowcy, legitymujący się niskim poziomem wykształcenia, prowadzący jednoosobowe gospodarstwa domowe. Pracownicy socjalni przeprowadzają wywiady środowiskowe w miejscu zamieszkania tych osób, rozeznają ich potrzeby oraz oczekiwania oraz planują odpowiednie formy pomocy. Do najczęściej rozpoznawanych przez pracowników socjalnych problemów ludzi starszych Rejonu Opiekuńczego „Barwinek-Baranówek” należą:

- niepełnosprawność i trudności w codziennym funkcjonowaniu;
- samotność i brak zainteresowania ze strony rodziny;
- ciężkie i długotrwałe choroby, także psychiczne;
- niskie dochody i ubóstwo;
- złe warunki mieszkaniowe;
- izolacja społeczna.

Przyznając zróżnicowane formy pomocy, pracownicy socjalni świadczą jednocześnie pracę socjalną na rzecz osób starszych. W ustawie z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (art. 6, pkt 12) zdefiniowano pracę socjalną jako „działalność zawodową mającą na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi”. Ogólnie rzecz biorąc, praca socjalna ma prowadzić do jak największego usamodzielnienia się człowieka, ale w przypadku osoby starszej nie jest to główny cel. Według R. Iwańskiego (2016, s. 90), celem pracy socjalnej z osobą starszą jest ograniczenie występowania innych rodzajów ryzyka socjalnego, towarzyszących często starości.

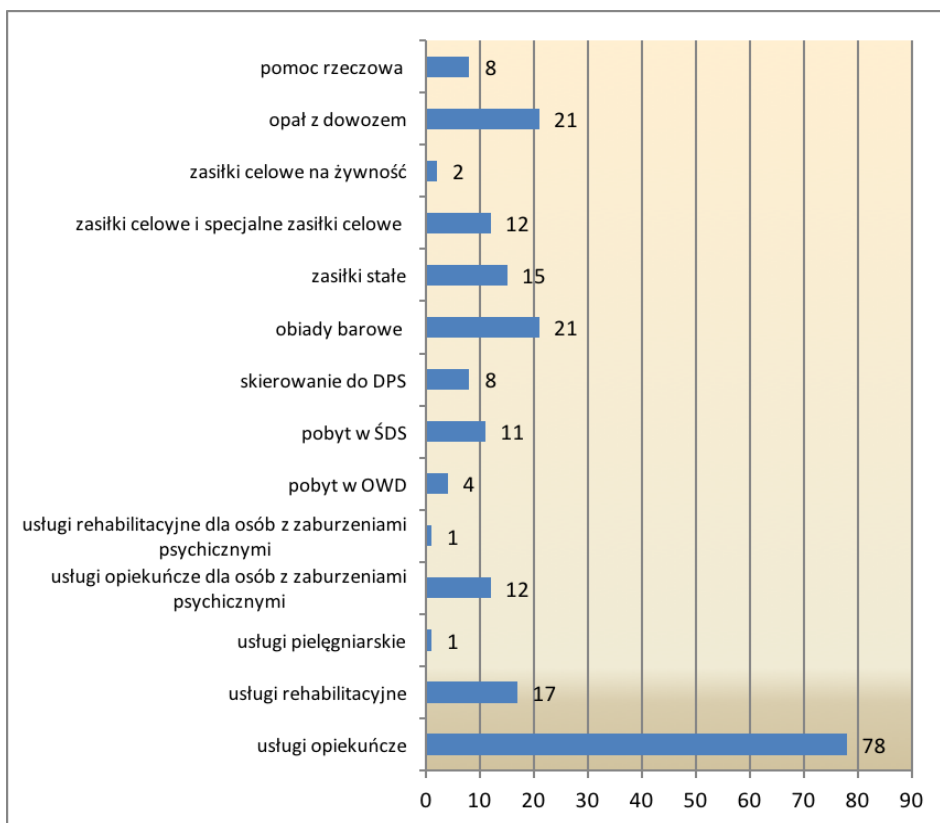
---

¹ http://www.stat.gov.pl/bdl_n

Generalnie nie istnieją wyraźnie określone zasady pracy socjalnej z osobami starszymi, nie zdefiniowano także jednoznacznie zadań, jakie mają do spełnienia w tym zakresie służby społeczne (Szatur-Jaworska, 2008, s. 153). Praca socjalna z ludźmi starszymi polega głównie na określeniu powodów trudnej sytuacji jednostki, ocenie możliwości poprawy tej sytuacji, zdobyciu informacji na temat sytuacji rodzinnej i społecznej osoby starszej w celu zmobilizowania najbliższego otoczenia do udzielania pomocy. Szczególnie znaczenie w pracy socjalnej przypisuje się diagnozie i bieżącemu monitorowaniu braków i potrzeb seniorów.

Pracownicy socjalni R.O. „Barwinek-Baranówek” po otrzymaniu zgłoszenia o zapotrzebowaniu na pomoc ze strony osoby starszej, rodziny bądź innych osób udają się w miejsce zamieszkania osoby potrzebującej pomocy i przeprowadzają wywiad środowiskowy. Po dokonaniu diagnozy środowiskowej, rodzinnej i osobistej, ustalają plan pomocy. Seniorzy zamieszkujący na terenie działania Rejonu Opiekuńczego „BB” potrzebują zwykle wsparcia w prowadzeniu gospodarstwa domowego, w załatwianiu spraw urzędowych, planowaniu i odbywaniu wizyt u lekarza, w przyjmowaniu leków, bardzo często potrzebują też wsparcia psychologicznego w zwalczaniu skutków osamotnienia. Podczas wywiadu środowiskowego pracownik socjalny bada, jakie są możliwości opiekuńcze ze strony rodziny i jaka jest sytuacja materialna rodziny. Ocenia, czy członkowie gospodarstwa domowego mogą świadczyć pomoc usługową i stara się ich zmotywować do opieki nad seniorem. Jednym z ważniejszych zadań stojących przez pracownikiem w ramach pracy socjalnej jest bowiem aktywizacja rodziny (Iwański, 2016, s. 88).

Na podstawie dokonanej diagnozy pracownik przyznaje odpowiednie formy pomocy. Liczbę osób w wieku 65 lat i powyżej korzystających z poszczególnych form pomocy w roku 2017 na Rejonie Opiekuńczym „Barwinek-Baranówek” przedstawiono na wykresie 2.

Rysunek 2. Liczba klientów Rejonu Opiekuńczego „Barwinek-Baranówek” w wieku 65 lat i powyżej korzystających z poszczególnych form pomocy w roku 2017. Źródło: Opracowanie własne na podst. danych Rejonu Opiekuńczego „Barwinek-Baranówek”.

Starsi podopieczni Rejonu „Barwinek-Baranówek” najczęściej korzystają z usług opiekuńczych. W 2017 roku z tej formy pomocy skorzystało 78 osób w wieku 65 lat i więcej, co stanowiło 79,6% wszystkich seniorów korzystających z pomocy Rejonu. Usługi opiekuńcze są przyznawane tam, gdzie niemożliwe jest zobligowanie rodziny do opieki nad seniorem. Wymiar czasowy godzin oraz zakres opieki określa pielęgniarka zatrudniona w Miejskim Ośrodku Pomocy Rodzinie, a pracownik socjalny ustala odpłatność za usługi. Pielęgniarka oraz pracownik socjalny ściśle ze sobą współpracują w celu określenia poziomu niesamodzielności osoby starszej i takiego ustalenia zakresu i wymiaru pomocy, aby nie dezaktywizowała ona seniora. Nadmierna pomoc może bowiem doprowadzić do pogorszenia jego kondycji fizycznej i psychicznej.

MOPR świadczy również specjalistyczne usługi opiekuńcze obejmujące: rehabilitację ruchową i fizykoterapię, wsparcie psychologiczno-pedagogiczne i terapeutyczno-edukacyjne, terapię logopedyczną, a także usługi pielęgniarskie w formie zabiegów higieniczno-sanitarnych i zabiegów pielęgniarsko-medycznych. Starsi podopieczni Rejonu Opiekuńczego „BB” w 2017 roku korzystali z usług rehabilitacyjnych (17 osób, tj. 17,3% wszystkich seniorów korzystających z pomocy Rejonu) oraz usług pielęgniarskich (1 osoba, tj. 1% wszystkich seniorów korzystających z pomocy Rejonu). Tego rodzaju usługi są przyznawane na podstawie zaświadczenia lekarskiego stwierdzającego konieczność rehabilitacji w warunkach domowych.

Osoby starsze korzystają także ze specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi, które są dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia i świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem. W 2017 roku z tego rodzaju pomocy skorzystało 12 osób w wieku 65 lat i więcej. Ponadto 1 osobie przyznano specjalistyczne usługi rehabilitacyjne dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

Świadczeniem wymienionych wyżej usług zajmują się agencje i organizacje, z którymi MOPR w Kielcach podpisał umowy. Należy wśród nich wymienić: Polski Czerwony Krzyż, Polski Komitet Pomocy Społecznej, Zakład Kompleksowych Domowych Świadczeń Zdrowotnych i Promocji Zdrowia „Zdrowie”, Caritas Diecezji Kieleckiej, Agencję Usług Opiekuńczo-Medycznych „Arka”, Agencję Usług Opiekuńczo-Pielęgniarskich „Siostra-BIS”, Centrum Opiekuńczo-Medyczne „Renoma”, Centrum Rehabilitacyjno-Medyczne „Terapeuta”, NZOZ „Profilaktyka”, Usługi opiekuńcze i pielęgniarskie „Duet”, Wsparcie Opieka Kielce, Samarytanin Opieka Domo-wa S. C.

Starsi podopieczni R.O. „Barwinek-Baranówek” korzystają często z obiadów barowych, które są im dostarczane przez opiekunki. W 2017 roku korzystało z nich 21 podopiecznych Rejonu Opiekuńczego „Barwinek-Baranówek” w wieku 65 lat i więcej.

Pracownicy socjalni przyznają też pomoc rzeczową w postaci odzieży, obuwia czy pościeli, jak również węgla z dowozem do miejsca zamieszkania. W 2017 roku pomoc w formie opału utrzymało 21 osób w wieku 65 lat i powyżej, a pomoc w postaci odzieży, bielizny bądź obuwia – 8 osób w wieku 65 lat i więcej. Osoby znajdujące się w trudnej sytuacji finansowej otrzymują od pracowników socjalnych skierowania do punktów wydawania żywności „unijnej” w ramach programu FEAD 2015. Artykuły żywnościowe są przekazywane podopiecznym w formie paczek żywnościowych, w skład których wchodzi: artykuły skrobiowe, mleczne, warzywne i owocowe, mięsne, cukry, tłuszcze. W 2017 roku na Rejonie Opiekuńczym „BB” skierowania na żywność unijną wydano 38 osobom starszym.

Innym rodzajem pomocy, przyznawanym w ostateczności, kiedy wszelkie inne możliwości zapewnienia opieki zawiodły, jest przyznanie miejsca pobytu w domu pomocy społecznej. W 2017 roku do DPS skierowano 8 podopiecznych R.O. „BB” w wieku 65 lat i więcej. DPS-y zapewniają całodobową opiekę osobom niezdolnym do prowadzenia samodzielnego życia, świadczą

usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne dopasowane do indywidualnych potrzeb mieszkańców (art. 56 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej). „Celem domu pomocy społecznej jest tworzenie takich warunków, które umożliwią mieszkańcom: rozwój osobowości, wybór sposobu życia, godne życie, utrzymywanie dobrych relacji z rodziną, przyjaciółmi, współmieszkańcami, uczestniczenie w życiu społecznym” (Kozaczuk, 1995, s. 13).

Oprócz domów pomocy społecznej, w środowisku lokalnym są również inne placówki, które zapewniają całodobową opiekę osobom starszym, takie jak: rodzinne domy pomocy czy mieszkania chronione przeznaczone dla osób, które z uwagi na wiek potrzebują pomocy w codziennym funkcjonowaniu, lecz nie wymagają ciągłej opieki. W poprzednich latach pracownicy socjalni R.O. „BB” niejednokrotnie przyznawali miejsca pobytu w tych placówkach, jak również pomagali w umieszczeniu podopiecznych w hospicjum czy zakładzie opiekuńczo-leczniczym, przeznaczonym dla osób terminalnie chorych i wymagających stałej opieki medycznej i pielęgniarstwa.

Pracownicy socjalni przyznawali również seniorom miejsca w placówkach dziennego pobytu. Na terenie Kielc usługi takie świadczy Ośrodek Wsparcia Dziennego dla Osób Chorych na Alzheimer’a oraz kilka Środowiskowych Domów Samopomocy. W 2017 roku do OWD uczęszczało 4, a do ŚDS – 11 podopiecznych Rejonu „BB” w wieku 65 lat i więcej. Placówki te są otwarte od godzin rannych do godz. 16.00–16.30. Osoby starsze konstruktywnie spędzają tam czas wolny, mają zapewniony posiłek, a także kontrolę nad przestrzeganiem zaleceń lekarskich. W placówkach tych szczególną uwagę zwraca się na działania aktywizujące podopiecznych (Szatur-Jaworska, Błądowski, Dziągiewska, 2006, ss. 193-194).

Nie można również pominąć pomocy finansowej, jaka jest przyznawana osobom starszym, których dochód nie przekracza kryterium dochodowego określonego w ustawie z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej. Świadczenia w formie finansowej to świadczenia pochodzące z budżetu centralnego lub budżetów samorządowych. Można wśród nich wyróżnić: zasiłki stałe, które są wypłacane osobom całkowicie niezdolnym do pracy z powodu wieku lub niepełnosprawności, zasiłki okresowe, zasiłki celowe i specjalne celowe, które są wypłacane w związku z koniecznością poniesienia wydatków związanych z zaspokojeniem niezbędnej potrzeby – jak zakup leków, opału, odzieży itp. W 2017 roku, spośród klientów Rejonu „Barwinek-Baranówek” w wieku 65 lat i więcej, 15 osób korzystało z zasiłków stałych, 12 osób z zasiłków celowych i specjalnych zasiłków celowych. Osobom, które nie korzystają z obiadów barowych, pracownicy socjalni proponowali zasiłek celowy na żywność – w 2017 roku z tej formy pomocy skorzystało 2 seniorów.

Jak wynika z powyższego, katalog form pomocy, jakie są przyznawane osobom starszym na Rejonie Opiekuńczym „Barwinek-Baranówek”, jest szeroki i zróżnicowany. Jak już wspomniano, podstawą do przyznania odpowiednich form pomocy jest diagnoza dokonywana przez pracowników socjalnych w ramach pracy socjalnej. Ale praca socjalna nie ogranicza się jedynie do dokonania diagnozy i monitorowania sytuacji klientów. W codziennych obowiązkach pracowników socjalnych Rejonu „Barwinek-Baranówek” pojawiają się również inne elementy pracy socjalnej, dotyczące różnych obszarów życia człowieka.

I tak praca socjalna w obszarze finansowo-materialnym nie ogranicza się jedynie do przyznania pomocy finansowej osobom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej, ale polega również na udzielaniu pomocy w zakresie uzyskania praw do emerytury, renty i innych świadczeń systemu zabezpieczenia społecznego, udzielaniu informacji, a czasem pośredniczeniu w uzyskiwaniu pomocy z organizacji pozarządowych, takich jak Caritas czy Polski Czerwony Krzyż.

Pracownicy socjalni świadczą również pracę socjalną w obszarze edukacji ekonomicznej, która polega na pomocy w gospodarowaniu dostępnymi środkami finansowymi oraz uczeniu właściwego planowania wydatków.

Warto również wspomnieć o pracy socjalnej w zakresie organizacji czasu wolnego, która polega na aktywizacji osoby starszej w oparciu o środowisko lokalne i predyspozycje indywidualne (Szarota, 2011, ss. 26-27). Pracownicy socjalni R. O. „BB” zachęcają sprawniejszych podopiecznych do uczestnictwa w Klubach Seniora, będących jednostkami organizacyjnymi MOPR. Zadaniem tych placówek jest organizacja czasu wolnego ludzi starszych, wypełnianie go pozytywnymi, akceptowanymi społecznie zajęciami. W Klubach Seniora osoby starsze mają możliwość rozwijania swoich zainteresowań, spotkania się z różnymi ludźmi, nawiązywania znajomości i rozwijania kontaktów interpersonalnych. W placówkach tych w szerokim zakresie realizowana jest praca socjalna, której celem jest aktywizacja społeczna i życiowa podopiecznych, a w efekcie – utrzymanie ich w stanie aktywności, samowystarczalności i samodzielności życiowej jak najdłużej w naturalnym dla nich środowisku (Chabior, 2011, s. 98).

Pracownicy socjalni Rejonu „Barwinek-Baranówek” nierzadko świadczą również pracę socjalną na rzecz ochrony zdrowia osoby starszej. Zdarza się, że przeprowadzają rozmowy z lekarzem rodzinnym na temat potrzeb podopiecznego, sprawdzają, czy lekarstwa są wykupione, przekazują seniorowi wiedzę na temat zachowań prozdrowotnych, organizują leczenie szpitalne i specjalistyczne, rehabilitację, sprzęt ortopedyczny, pomagają w uzyskaniu środków na przystosowanie mieszkania do potrzeb osób niepełnosprawnych i starszych.

Pracownicy Rejonu świadczą również pracę socjalną w obszarze formalno-prawnym, która polega na pomocy w załatwianiu spraw urzędowych, medycznych, podejmowaniu działań w celu częściowego lub całkowitego ubezwłasnowolnienia osoby starszej, jeśli takie działania są zasadne, pomocy w kwestiach mieszkaniowych, rozliczaniu się z rachunków i opłat.

Jak widać, praca socjalna z osobami starszymi obejmuje bardzo wiele działań podejmowanych w ramach codziennych obowiązków przez pracownika socjalnego i właściwie niemożliwe jest jednoznaczne i zwięzłe określenie jej zakresu. Jako długoletni pracownik R.O. „Barwinek-Baranówek” mogę stwierdzić, że w zakres pracy socjalnej z osobą starszą wchodzi: przekazywanie informacji, udzielanie porad, aktywizacja, interwencja kryzysowa, terapia, rozwiązywanie konfliktów, mediacje, wsparcie psychologiczne, pomoc w załatwianiu spraw urzędowych, udzielanie wsparcia dla członków rodziny i opiekunów i wiele innych działań. Do tego katalogu można jeszcze dodać za B. Schluz (2012, s. 110) „ocenę potrzeb, ocenę zapotrzebowania na pracę socjalną z jednostką i rodziną, poradnictwo i terapię, działania nastawione na tzw. radzenie sobie ze stresem, poradnictwo indywidualne i grupowe, pracę z grupą i społecznością lokalną”. Istotne jest również to, że inne działania z zakresu pracy socjalnej pracownicy podejmują wobec osób starszych aktywnych, sprawnych fizycznie, a inne wobec osób schorowanych. Celem pracy socjalnej wobec osób aktywnych jest jak najlepsze wykorzystanie ich możliwości i integracja ze środowiskiem, w którym żyją. Z kolei praca socjalna z osobami o niskiej sprawności fizycznej czy umysłowej zmierza w kierunku pomocy w rozwiązywaniu problemów życiowych oraz zachęcania i motywowania do podejmowania – w miarę możliwości – aktywności w pokonywaniu codziennych trudności życiowych.

Zakończenie

Pomoc społeczna oferowana ludziom starszym bez wątpienia nie zaspokaja faktycznych potrzeb i oczekiwań seniorów ani w kwestii dochodów, ani w obszarze pomocy medycznej, ani w zakresie organizowania samodzielnego życia. Po pierwsze, środki finansowe przeznaczone na pomoc społeczną są niewystarczające, a po drugie pracownicy socjalni są zbyt obciążeni obowiązkami, aby sprostać wszystkim oczekiwaniom i potrzebom podopiecznych. J. Krzyszkowski (2013, s. 15, 29) za jedną z najpoważniejszych wad systemu pomocy społecznej na rzecz osób starszych

uważa niedoskonałości w legislacji socjalnej, a mianowicie: brak ustawowego zagwarantowania pomocy społecznej w sytuacji starości i samotności, brak określenia w ustawie specyfiki pracy socjalnej na rzecz seniorów i zdefiniowania obowiązków pomocy społecznej wobec ludzi starszych, a także nieuwzględnienie wieku i specyfiki potrzeb finansowych seniorów (leki) w określaniu kryterium dochodowego, uprawniającego do otrzymania zasiłków. Autor wskazuje ponadto na duże różnice w dostępie ludzi starszych do pomocy i wsparcia między miastem a wsią. Populacja seniorów mieszkających na terenie miasta Kielce znajduje się w szczególnie korzystnej sytuacji pod względem dostępu do pomocy i wsparcia. W mniejszych gminach oferta instytucji pomocy społecznej dla osób starszych ogranicza się często jedynie do usług opiekuńczych. Kluby seniora, dzienne ośrodki wsparcia czy poradnictwo specjalistyczne są rzadkością. Wiele wiejskich gmin w ogóle nie posiada w swojej ofercie usług opiekuńczych dla seniorów, a nawet jeśli je ma, to dostęp do nich jest mały (Krzyszkowski, 2013, s. 13).

Biorąc powyższe pod uwagę, funkcjonujący na terenie miasta Kielce system pomocy społecznej na rzecz osób starszych należy ocenić pozytywnie. Starsi mieszkańcy miasta mogą skorzystać z wielu różnorodnych form pomocy i wsparcia. Należy jednak podkreślić, że kolejne pokolenia emerytów mają coraz wyższe aspiracje, legitymują się coraz wyższym poziomem wykształcenia, w związku z czym można się spodziewać, że potrzeby i oczekiwania seniorów będą systematycznie wzrastały (Trafiałek, 2006, s. 82), a lokalne władze staną przed zadaniem wzmożenia działań na rzecz tej grupy ludności. Oprócz zapewniania dostępu do usług opiekuńczych, konieczne jest udzielanie wsparcia merytorycznego, finansowego rodzinom seniorów, które podejmują obowiązek opieki. Ważnym obszarem działań powinno być prowadzenie kampanii informacyjnych na temat roli osób starszych w społeczeństwie, zasobów tej grupy ludzi i konieczności przyznania jej przywilejów (Gościńiewicz, 2014, s. 262).

Bez wątplenia będzie też rosło znaczenie pracy socjalnej z seniorami. W procesie realizowania pracy socjalnej z osobami starszymi borykającymi się z problemami bytowymi, oprócz przyznawania pomocy finansowej, usługowej oraz miejsc pobytu w ośrodkach wsparcia, szczególne znaczenie będzie miało „wyzwalanie aktywności seniorów, stwarzanie warunków do utrzymywania ich samodzielności, dbałość o ich podmiotowość poprzez współdecydowanie o kształcie i charakterze wsparcia” (Pawlas-Czyż, 2016, s. 47). Praca socjalna na rzecz ludzi starszych nie może polegać jedynie na przyznawaniu świadczeń pieniężnych, ale również na podejmowaniu działań zmierzających do uruchomienia możliwości tkwiących w seniorach w celu poprawy ich sytuacji.

Bibliografia

- Chabior, A. (2011). *Aktywizacja i aktywność ludzi w okresie późnej dorosłości*. Kielce: Wszechnica Świętokrzyska.
- Gościńiewicz, M. (2014). Zintegrowany system wsparcia na rzecz osób starszych w mieście Kielce. W: K. Głąbicka (red.), *Rola Aktywnej polityki społecznej w rozwiązywaniu problemów społecznych* (Tom II: Aktywna polityka rynku pracy i pracy socjalnej, ss. 254-262). Radom: Polskie Towarzystwo Polityki Społecznej.
- Hryniewicz, J. (2016). Aktualna sytuacja demograficzna Polski. W: J. Hryniewicz, A. Potrykowska (red.), *Perspektywy demograficzne jako wyzwanie dla polityki ludnościowej Polski* (ss. 14-23). Warszawa: Rządowa Rada Ludnościowa.
- Bank Danych Lokalnych. Główny Urząd Statystyczny. <https://bdl.stat.gov.pl>

- Iwański, R. (2016). *Opieka długoterminowa nad osobami starszymi*. Warszawa: CeDeWu.pl.
- Kielce. *Ambitne miasto liderów*. (2006). Strategia rozwoju miasta Kielce na lata 2007-2020. Kielce.
- Kozaczuk, L. (1995). *Terapia zajęciowa w domach pomocy społecznej*. Warszawa: „Śląsk”.
- Krzyszowski, J. (2013). Pomoc społeczna wobec starzenia się społeczeństwa polskiego. *Przegląd Socjologiczny*, 62(2), 9-31.
- Pawlas-Czyż, S. (2016). Jak pracować z osobami starszymi? *Polityka Senioralna*, 2, 43-47.
- Schluz, B. L. (2016). Praca socjalna w starzejącym się społeczeństwie. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin-Polonia Sectio J*, XXIX (1), 105-113.
- Szarota, Z. (2011). Najstarsi beneficjenci pomocy społecznej. W: Z. Szarota (red.), *Starość zależna: opieka i pomoc społeczna: perspektywa gerontologii społecznej*. Kraków: Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego.
- Szatur-Jaworska, B. (2008). *Stan przestrzegania praw osób starszych w Polsce. Analiza i rekomendacje działań*. Warszawa: Rzecznik Praw Obywatelskich.
- Szatur-Jaworska, B., Błędowski, P., Dzięgielewska, M. (2006). *Podstawy gerontologii społecznej*. Warszawa: Oficyna Wyd. Aspra –JR.
- Trafiałek, E. (2006). *Starzenie się i starość. Wybór tekstów z gerontologii społecznej*. Kielce: Wszechnica Świętokrzyska.
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (t.j. Dz.U z 2017, poz. 1769 z późn. zm.).
- Waligórska, M., Witkowski, J. (2016). Prognoza demograficzna Polski do roku 2050-nowe ujęcie. W: J. Hryniewicz, A. Potrykowska (red.), *Perspektywy demograficzne jako wyzwanie dla polityki ludnościowej Polski* (ss. 50-66). Warszawa: Rządowa Rada Ludnościowa.

***

SOCIAL WORK WITH THE ELDERLY IN THE LOCAL ENVIRONMENT
AS EXEMPLIFIED BY “BARWINEK-BARANÓWEK” DISTRICT IN KIELCE

Abstract: In Poland, as in many other European countries, the progressing aging of the society can be observed. This issue gains prominence also in the Świętokrzyskie region, particularly in the city of Kielce. Currently 19.6 percent of the population of Kielce, or every fifth person in the city, is over sixty five years old. Due to the large scale of this phenomenon and its far-reaching consequences, helping the elderly is the fundamental idea of the state aid institution MOPR in Kielce. In the Barwinek-Baranówek district the most common forms of help for the elderly are: general care or specialist care, dinners, providing winter fuel, providing a place in daytime care facilities and also financial aid. A large role is played by informing and advising, intervention, therapy, helping to deal with conflict, mediation, psychological support, help with paper work, giving aid to families and guardians and many other actions. Social work for the elderly is also based upon taking action to activate seniors to improve their situation.

Keywords: gerontology, old age, social work, aging science studies.